

En hij genas hen ter plekke - Matteüs 19 door Rembrandt gelezen (I)

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Deuteronomium 10, 12-19

2^e schriftlezing: Kolossenzen 3, 12-25

3^e schriftlezing: Matteüs 19, 1-12

Inleiding

Vanuit het duister bewegen allerlei verschillende mensen in de richting van een vriendelijk licht. Zij concentreren zich op Jezus. Scherp in contrast daarmee staan oordelende farizeeën. Het Matteüsevangelie bevat in enkele zinsneden de betekenis van de verkondiging van het koninkrijk van God voor onvolkomen mensen. Omstreeks 1649 maakte Rembrandt een ets waarin hij heel hoofdstuk 19 uit het Matteüsevangelie verwerkte. Jezus straalt. Zij die oordelen staan in een onbarmhartig licht. Dit is de eerste van drie preken bij de zogenaamde 'Honderd guldenprent'.

Thema: En hij genas hen ter plekke

Gemeente van Christus, als van Jezus wordt verteld dat hij mensen genas, dan is dat uit liefde, totaal, zonder meer en zonder aanzien des persoons.¹ 'En hij genas hen ter plekke?' Daar kwamen dus geen ellenlange gesprekken aan te pas, geen opbiechten van zonden, geen geloofsbelijdenis. Het gaat ook niet om een vitaminepil tegen de griep, waarna je volgende week je been kunt breken. Dat is veel te simpel gedacht. Jezus belichaamt Gods genezingskracht onder de mensen. Maar dan gaat het om de genezing van de pijn van het leven. Jezus had de gave van het directe contact met mensen. Met andere woorden, waar het de evangelist om te doen is, dat is de geheel onbevooroordeelde houding van de Christus die het contact van kwetsbare mensen met het heilige verbeeldt. Dat is ook wat Rembrandt heeft weergegeven in zijn prent. Het zijn allerlei verschillende mensen die vanuit het duister vol verwachting op Jezus af komen. Hij staat centraal in hun blikveld, als verbinding met het hemelse.

Ik heb bij het woord genezing in de context van de ontmoeting van Jezus met mensen geen concrete medische voorstelling. De evangelist meldt ons daar verder op deze plaats ook niets over. Jezus was natuurlijk geen dokter. Hij beschikte niet over medische instrumenten en ook niet over medicijnen. Hij had geen spreekkamer en ook geen onderzoeksruimte. Trouwens, de stand van de medische kennis in zijn tijd was gering. Wel bestond er een sterke overlapping tussen het godsdienstige en het medische, niet alleen in het jodendom trouwens. Ook

in Griekenland zochten mensen die medisch waren uitbehandeld nog steeds hun heil bij de goden. Het ziekenhuis en de tempel stonden vaak vlak naast elkaar.² Misschien is het ook beter te begrijpen als we beseffen dat er in die tijd nog geen ontwikkelde psychologie bestond. Geest en lichaam vroegen om aandacht. Dat was toen niet anders dan nu. Maar de inzichten waren heel beperkt. Veel verder dan regeltjes geven kwam men vaak niet. Toch moet persoonlijke aandacht mensen toen, net zo goed als nu, goed gedaan hebben. Als iemand het moeilijk heeft, is niet de eerste vraag 'hoe hoort het?', maar 'wat helpt?'

In het gedeelte dat wij gelezen hebben staat de houding van Jezus in scherp contrast tot die van de farizeeën. Terwijl Jezus mensen geneest, is de wijze waarop zij naar mensen kijken eigenlijk ziekmakend. Zij interesseren zich niet voor persoonlijke problemen of menselijke nood. Zij hebben hun identiteit en eigen rol in de samenleving gebouwd op de handhaving van de regels. Allerlei sociale problemen worden op die basis benaderd. Als aan de regels is voldaan mogen mensen, bijvoorbeeld, scheiden, anders niet. Jezus ergert hen in zijn optreden, omdat hij ten eerste mensen ziet, in dienst van wier heil Gods wetten, althans volgens hem, zijn bedoeld. De farizeeën willen Jezus testen en leggen een lastig vraagstuk aan hem voor, waarover in die tijd verschillend werd gedacht en waarover zij het zelf onderling ook niet eens waren. Onder welke voorwaarden mag een man zijn vrouw verstoten? Het ging erom wat er kon zijn bedoeld met 'iets onbehoorlijks' wat als geldige rechtsgrond voor een echtscheiding wordt opgevoerd in Deuteronomium 24,1. Er waren rabbijnen voor wie een mislukte maaltijd al een geldige reden was.³ Voor anderen moest er minstens serieus overspel aan de scheiding vooraf gegaan zijn. Let op de eenzijdige tijdgebonden benadering. Voor een vrouw die zou kunnen overwegen haar man te verlaten was eigenlijk helemaal geen ruimte in het denken van de regelgevers.

Het moment waarin Rembrandt de farizeeën tekent is, nadat zij zich verontwaardigd van Jezus hebben afgewend. In hun ogen heeft hij godslasterlijke woorden gesproken. Maar Jezus dient ze van repliek door juist hun eigen harteloosheid en koppigheid aan te wijzen als de oorzaak dat huwelijken konden mislukken. De goede verstaander hoort hierin een

verwijzing naar de geest waarin Gods leefregels werkelijk kunnen functioneren ten dienste van het goede leven. Gods liefde voor zijn volk was niet gefundeerd op wetshandhaving, maar op een vrije verkiezing van Godswege, soeverein. God hield van mensen toen hij hen koos. Liefde was de basis voor het verbond. Het gaat mij er nu niet om de uitverkiezing van Israël te problematiseren. Maar ik wil proberen de houding van Jezus dieper te vatten dan in de discussie. Jezus baseert zich heel fundamenteel op Gods liefde voor mensen. Dat wil hij overbrengen. Dat wil hij uitdragen. Daar gelooft hij in. Alleen zo is hij in staat mensen te genezen.

Precies het woord dat Jezus gebruikt om hun hardvochtigheid te beschamen, komt voor in het stukje uit Deuteronomium dat wij hebben gelezen. Daar staat:

Besnijd daarom uw hart en wees niet langer halsstarrig.⁴

Kortom, zij kunnen Jezus wel verwijten zich niet aan de letter van Mozes te houden, zelf houden zij zich niet aan de geest van Mozes. Wat is erger? De apostel Paulus zou zeggen: ‘de letter doodt, maar de Geest maakt levend.’⁵ De grote vraag is dus niet hoe het bestaat dat Jezus mensen geneest. Wie het geheel van het hoofdstuk leest, zoals Rembrandt, ziet waarin die genezende kracht was geworteld. Jezus ziet mensen aan met begrip en vanuit liefde. Hij lijkt te hebben beseft wat er speelde achter de deuren van de huizen. Hij moet geweten hebben wat mensen, wat mannen en vrouwen meemaakten. Hij praat niet alles goed, maar ziet af van een hard oordeel. Daar begint de genezing.

Tragisch genoeg is juist het gelezen gedeelte door kerken veel gebruikt om de onverbreekbaarheid van het huwelijk als een regel aan mensen op te leggen. Met name de Rooms-katholieke kerk heeft er in de moraal een plicht in gezien je huwelijk tot elke prijs in stand te houden.⁶ Maar ook de protestantse kerken lijken qua mentaliteit wel eens meer aan de kant van hardheid van de farizeeën te staan. En toch, zal iemand zeggen, het is Jezus zelf die opkomt voor het huwelijk en zich tegen de echtscheiding keert. Met een beroep op de schepping, presenteert hij het huwelijk als de juiste wijze om samen te leven.

Dat is waar. Het huwelijk is ook kostbaar en de moeite waard om voor te vechten. De liefde is een geschenk van God en waar liefde wordt gevonden, is deze het waard gekoesterd te worden. Echter, het beroep van Jezus op de schepping in dit verband te verstaan als

een basis voor afdwingbare vormen van kerkrecht, is een vergissing. Diepgewortelde verwachtingspatronen kunnen soms onmogelijk levenslang gecombineerd worden in een liefdevolle relatie. Dat hoeft lang niet altijd direct duidelijk te zijn. Mensen kunnen naar elkaar toe groeien gedurende hun leven, maar zich ook op zo’n wijze ontwikkelen dat de afstand steeds groter wordt. Dit zijn geen argumenten bedoeld om goed of af te keuren. Het zijn constatering.

Liefde tot God en liefde tussen mensen staan bij Jezus in een onlosmakelijk verband ten opzichte van elkaar. Met andere woorden, Gods wil doen kan en mag niet gaan ten nadele van mensen. Hun heil is in het geding waar God tot zijn recht komt. En het is niet de kerk, het zijn niet de religieuze autoriteiten, voor zover die al bestaan, die bepalen wat het heil van mensen is. Hun heil, daar zijn zij zelf de vindplaats van. Daar zijn mensen zelf niet alleen onmiddellijk bij betrokken. Zij zelf zijn bestemd tot het onmiddellijk contact staan met God.

Ondertussen zijn de leerlingen van Jezus de kluts een beetje kwijt. Als het allemaal zo ingewikkeld is, kun je maar beter niet trouwen, zeggen ze. Als ze dit cynisch zouden bedoelen, doet Jezus net of hij het niet merkt. Hij relateert de oorspronkelijke strikvraag van de farizeeën volkomen. Hun probleem is niet het echte vraagstuk. Kinderloze mensen kunnen voluit liefhebben. Er zijn zelfs mensen die ervan afzien om te trouwen. Er zijn mensen die, al dan niet uit vrije wil, onvruchtbaar zijn gebleven in de zin dat zij geen kinderen hebben gekregen. Misschien verwondert iemand zich over deze wending in het gesprek. Maar het moet een actueel vraagstuk zijn geweest in de tijd van Jezus en dat is het in zekere zin nog altijd. De zin van je leven ten opzichte van mensen en voor God, is onafhankelijk van het huwelijk. Liefde bestaat omwille van zichzelf. Het huwelijk kan een kostbaar middel zijn, een vorm. Het doel is de liefde.

Amen.

Uitzending en zegen

Als u van hier gaat, weet het gezegende mensen te zijn. Als het gaat om uw geluk, mag u verwachtingspatronen van anderen achter u laten. Dat mag u, juist omdat er een God is die u levensruimte gunt in de volle betekenis van het woord. Juist zo is hij uw Schepper, ook vandaag.

De genade van onze Heer Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de Heilige Geest,
met jullie allen.

Noten

¹Cf. Visser 't Hooft, W.A., *Rembrandts weg tot het evangelie*, Amsterdam 1956, 40-43.

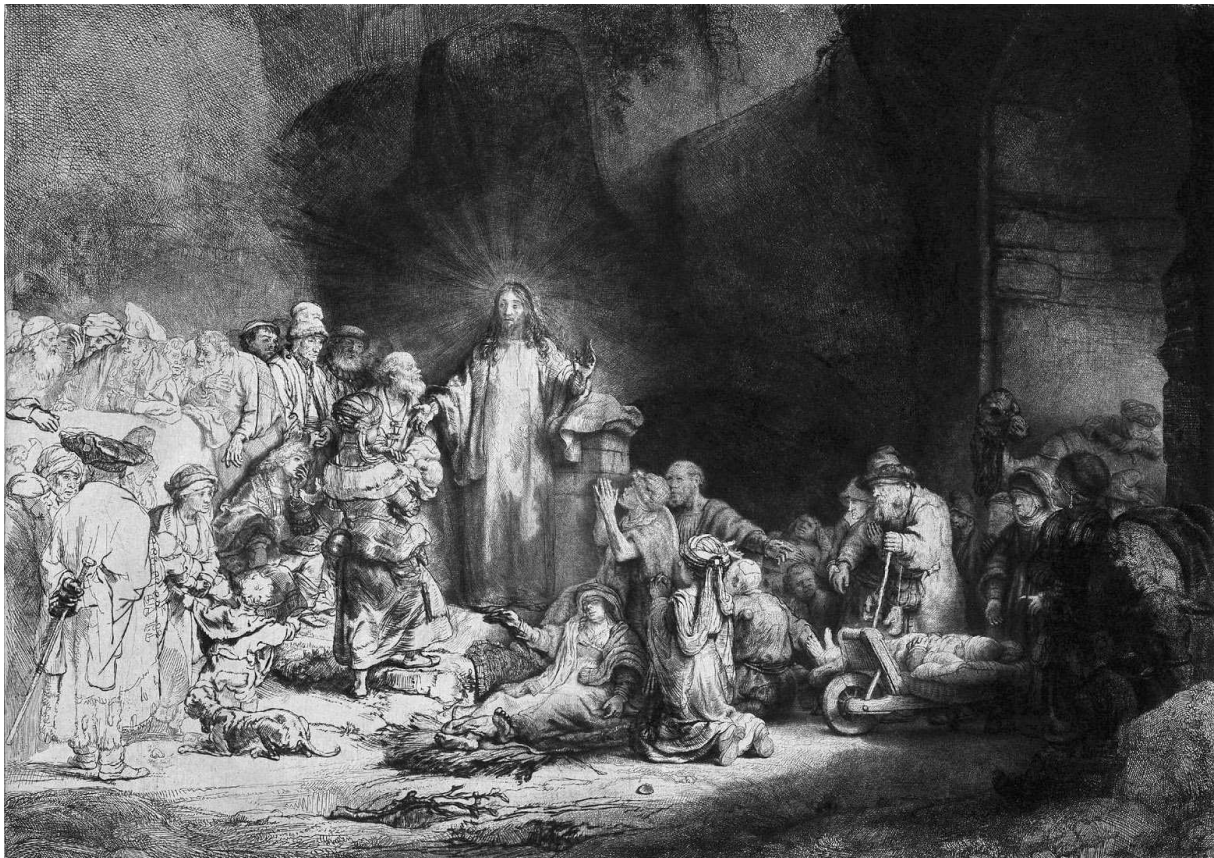
²Bijvoorbeeld te Epidauros in Griekenland in het geval van de tempel van Asklepios, of te Klaros en Didyma in Klein Azië.

³Rabbi Hillel. Voor Rabbi Akiva is afnemende schoonheid al een reden. Rabbi Shammai: niet als maagd het huwelijk zijn binnengekomen. Onvruchtbaarheid kon ook een grond zijn.

⁴Deuteronomium 10,16. Het woord is in het Grieks: 'sklërokardian', hardheid van het hart. Het woord komt ook voor in Jeremia 4,4.

⁵2 Korintiërs 3,6.

⁶Cf. Drewermann, E., *Bilder der Erfüllung. Das Mattäusevangelium*, II, Mt. 8,1 - 20,19, Solothurn/Düsseldorf 1994, 459ff.

Figuur 1: De prekende Christus (Honderd guldenprent) ca 1647-1649, ets van Rembrandt van Rijn